

Рудницька Н. М.

orcid.org/0000-0002-5513-5856

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ІНФІНІТИВНІ КОНСТРУКЦІЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК СТРУКТУРИ ВТОРИННОЇ ПРЕДИКАЦІЇ

Інфінітивні комплементи є нефінітними, тобто вони не мають ознак узгодження і дейктичного часу. Нівелюючи різне граматичне узгодження, спільною рисою усіх структур вторинної предикації є неузгодженість суб'єктно-предикатних відношень у їхній поверхневій структурі. У нашому дослідженні ми використовували індуктивний та дедуктивний методи, що допомагають формувати висновки на основі аналізу конкретного матеріалу, а теоретичні положення – обґрунтовувати та ілюструвати мовними даними, метод суцільної вибірки та процедурний апарат генеративної граматики, а саме Ікс-итрих теорії. Вторинна предикація – тип зв'язку, що не створює речення, а додатково встановлює ознаку, властивість чи відношення між явищами об'єктивної дійсності. У структурах вторинної предикації дієслівний елемент виражений неособовою формою дієслова, яка не виражає модального значення і граматично не узгоджується з іменним елементом конструкції. Предикативні конструкції не мають структурної автономії і завжди входять до складу речення, утворюючи його вторинну предикацію. У сучасній німецькій мові виокремлюють такі інфінітивні конструкції: інфінітивні конструкції з лексично заповненим суб'єктом (AcI, рейзингові конструкції), інфінітивні конструкції з імпліцитним PRO-суб'єктом (контролюючі конструкції). У рейзингових конструкціях конститuent, який зазнає пересуву з позиції породження у підрядній клаузі до позиції підмета або об'єкта у головній, цілком залежить від особливостей дієслова матричної клаузи. У контролюючих конструкціях матричне дієслово (контролююче дієслово) вимагає комплемент – інфінітивне речення і надає суб'єкту тета-роль. У моделі 80–90-х років (теорії керування і зв'язування) цей суб'єкт займає позицію специфікатора інфінітивного речення. Контролююче дієслово детермінує, до якого аргументу контролюючого дієслова відноситься імпліцитний суб'єкт PRO.

Ключові слова: вторинна предикація, рейзингові конструкції, контролюючі конструкції, інфінітивні конструкції.

Постановка проблеми. На сучасному етапі лінгвістичних досліджень синтаксична наука спрямовує вектор досліджень не лише на речення як цілісне утворення, а й на вивчення окремих синтаксичних одиниць, які відображають своєрідність поверхневої репрезентації глибинних пропозиційних структур. Особливий інтерес становлять синтаксичні структури вторинної предикації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Друга половина ХХ ст. стала періодом розвитку революційних поглядів на систему мови загалом і граматику мови зокрема. Численні граматичні студії послуговуються методологією генеративного синтаксису й програми мінімалізму задля пояснення механізмів оволодіння мовою та засвоєння вроджених граматичних структур. Ідея мінімалізму в граматиці отримала ґрунтовне тлумачення у роботах Н. Хомського, Р. Фрейдіна, Е. Редфорда, Н. Хорнштейна, Р. Джекендоффа,

Х. Ласніка, С. Пінзак та відкрила нові можливості вивчення граматичних явищ, що зумовлює актуальність подальших досліджень у руслі мінімалізму як на сучасному етапі розвитку німецької мови, так і в діяхронії.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей конструювання інфінітивних конструкцій як структур вторинної предикації.

Виклад основного матеріалу. Конструкції з нефінітними дієслівними формами є характерною рисою синтаксису сучасної німецької мови і займають важливе місце у системі комплементів дієслів. На відміну від *dass*-комплеметів інфінітивні комплементи є нефінітними, тобто вони не мають ознак узгодження і дейктичного часу. Нівелюючи різне граматичне узгодження, спільною рисою усіх структур вторинної предикації є неузгодженість суб'єктно-предикатних відношень у їхній поверхневій структурі [1, с. 73].

Представники генеративної граматики розглядають інфінітивні конструкції як «клаузу» (clause), «елементарне речення» або «предикацію» [6, с. 256]. Таке трактування припускає наявність ознак, які є характерними для речення. Такими ознаками є: 1) здатність поширюватися комплементарями, ад'юнктами, іншими членами речення: *Die Ärzte hoffen, seine Leistungsfähigkeit wesentlich erhöhen zu können, nachdem die Operation erfolgreich war*; 2) зворотний займенник у конструкції детермінується суб'єктом конструкції, а не суб'єктом матричного речення (коли обидва суб'єкти різні): *Er hat mir empfohlen, dass ich mich bei der Auskunft erkundige. Er hat mir empfohlen, mich bei der Auskunft zu erkundigen.*

Інфінітивна клауза відрізняється від підрядної частини тим, що: а) у поверхневій структурі не містить суб'єкта та фінитного дієслова: суб'єкт елімінується, фінитне дієслово перетворюється в нефінитну дієслівну форму: *Er hofft, dass er seine Dissertation bald abschließen kann. Er hofft, seine Dissertation bald abschließen zu können*; б) у поверхневій структурі матриці можлива наявність комплементів інфінітива: *Wir wollen versuchen, den Aufsatz in der neuen Zeitschrift zu veröffentlichen. Den Aufsatz wollen wir versuchen in der neuen Zeitschrift zu veröffentlichen.* Незважаючи на відсутність синтаксичного суб'єкта, фінитного дієслова і ввідного слова, інфінітивні клаузи мають необхідну для кожного речення предикативність. Вони мають: 1) імпліцитний суб'єкт, який не виражається у поверхневій структурі клаузи, а детермінується з матричного речення; 2) предикат у вигляді нефінитної дієслівної форми [-Tense].

Інфінітивні конструкції належать до структур вторинної предикації [3–5]. Для характеристики цього синтаксичного явища існує різноманіття термінів:

1) структури із неособовими формами дієслова, що мають суб'єкт або характеризуються його відсутністю [8, с. 86; 6, с. 249–250];

2) нефінитні структури [1] або взагалі не виокремлюють як структуру із самостійним граматичним статусом.

Вторинна предикація виявляється у приписуванні предмету певної ознаки, вона не має самостійного модально-часового значення й ускладнює речення. Таким чином, компоненти із вторинною предикацією завжди семантично й граматично залежать від структур із первинною предикацією та існують на їх тлі: якби не було первинної предикації, то не виникла б і вторинна [3]. Предикацію

визначають як синтаксичну модальність, відображену пропозицією. Центром предикації у реченні є дієслово в особовій формі – предикат: саме через дієслівні категоріальні форми часу, способу і відмінку виражаються основні предикативні значення у пропозиції, реальні оцінки події (синтаксична модальність) [5, с. 275].

Особові форми дієслова передають первинну (повну) предикацію, неособові форми дієслова – вторинну. *Вторинна предикація* – тип зв'язку, що не створює речення, а додатково встановлює ознаку, властивість чи відношення між явищами об'єктивної дійсності. У структурах вторинної предикації дієслівний елемент виражений неособовою формою дієслова, яка не виражає модального значення і граматично не узгоджується з іменним елементом конструкції. Предикативні конструкції не мають структурної автономії і завжди входять до складу речення, утворюючи його вторинну предикацію [3].

Класифікація інфінітивних структур вторинної предикації, наявних у сучасній німецькій мові, за особливостями їхньої структури залежить від способу вираження суб'єкта. Зважаючи на відсутність джерела маркування називного відмінка у межах інфінітивної групи, інфінітивні конструкції відрізняються залежно від наявності/відсутності суб'єкта або появи джерела його маркування відмінком за межами інфінітивної групи [7].

Називний відмінок пов'язаний із наявністю особової дієслівної форми, тобто із його фінитністю, тому у сучасній німецькій мові структури вторинної предикації не мають суб'єкта у називному відмінку. Незважаючи на те що, згідно з принципами відмінкового фільтра (*Case Filter*), будь-яка іменна група повинна обов'язково знаходитися у позиції маркування відмінком, іменна група інфінітивної конструкції залишається без джерела маркування відмінком [2, с. 44].

Відсутність морфологічних відмінків розглядається як опційно поверхнєве явище, за яким приховані абстрактні характеристики всіх мов [9].

У сучасній німецькій мові виокремлюють такі інфінітивні конструкції:

1) інфінітивні конструкції з лексично заповненим суб'єктом;

2) інфінітивні конструкції з імпліцитним PRO-суб'єктом.

До першої групи інфінітивних конструкцій із лексично заповненим суб'єктом належать *AcI (accusativus cum infinitivo)* та *NcI (пейзингові) конструкції*. У *AcI*-конструкціях матричне дієслово вимагає комплемент – інфінітивну групу

і приписує суб'єкту тета-роль агенса або експіріенса, зовнішньому аргументу інфінітива – знахідний відмінок (1a, 1б):

(1)а) *Anna lässt* [IP *den Hund im Garten spielen*].

б) *Anna sieht* [IP *den Hund im Garten spielen*].

(1а) *Anna lässt zu*, [CP *dass der Hund im Garten spielt*].

(1б) *Anna sieht*, [CP *dass der Hund im Garten spielt*].

У рейзингових конструкціях матричне (рейзингове) дієслово вимагає комплемент – інфінітивну групу і не надає суб'єкту жодної тета-ролі. Зовнішній аргумент інфінітивної групи контролюється суб'єктом матричного речення:

(2) *Der Hund scheint* ti [IP *ti im Garten spielen*].

(3) *Es scheint*, [CP *dass der Hund im Garten spielt*].

Речення (2) у межах генеративної граматики розглядають як рейзингову інфінітивну конструкцію із суб'єктом. Оскільки семантичні характеристики конструкції залежать від лексичних особливостей предиката, рейзингова конструкція є лексично керованою. Дієслова, що використовуються з інфінітивним комплементом і слугують тригером для підняття суб'єкта з інфінітивної клаузи, називаються рейзинговими дієсловами [5]. Як правило, рейзингові дієслова (*scheinen*) не мають зовнішнього аргументу і не призначають зовнішньої тета-ролі [10].

Рейзингову конструкцію з підметом у рамках традиційної граматики розглядають як суб'єктну інфінітивну конструкцію. Такі конструкції складаються з двох частин. Перша частина – це дієслово, яке позначає ставлення мовця до змісту речення, а друга – інфінітив, що позначає власне дію, пов'язану з підметом. *Рейзинг* – це процес, під час якого підмет інфінітивної клаузи зазнає пересуву до позиції підмета дієслова у матричному реченні. У таких структурах дієслово є одноперехідним, тобто відкриває позицію для породження одного комплемента, а саме неособової клаузи. Якщо клауза є нефінітною, то підмет не отримує відмінка в межах цієї клаузи, але оскільки позиція підмета матричного дієслова є пустою, підмет зазнає пересуву до цієї позиції і набуває відмінка, тобто стає маркованим. *Рейзинговою* називається конструкція, в якій відбувається пересув зовнішнього аргументу присудка з позиції підрядного речення до позиції підмета в матричному.

Таким чином, рейзингові інфінітивні конструкції є прикладом структур вторинної предикації, де інфінітивна клауза має виражений лексичний підмет у позиції підмета матричної клаузи

або у позиції об'єкта матричної клаузи. Проаналізувавши структурну будову рейзингових інфінітивних речень, очевидним є те твердження, що конститuent, який зазнає пересуву з позиції породження у підрядній клаузі до позиції підмета або об'єкта у головній, цілком залежить від особливостей дієслова матричної клаузи.

Потреба у наявності джерела маркування відмінка для кожної іменної групи є важливою мовною універсалією, котра пояснює синтаксичне явище пересуву іменної групи з позиції породження суб'єкта у інфінітивній конструкції до позиції суб'єкта/об'єкта у матричному реченні [2, с. 45].

До другої групи належать інфінітивні конструкції з імпліцитним суб'єктом PRO – *контролюючі конструкції*. У таких конструкціях у позиції суб'єкта знаходиться імпліцитний суб'єкт. У контролюючих конструкціях матричне дієслово (контролююче дієслово) вимагає комплемент – інфінітивне речення і надає суб'єкту тета-роль. У моделі 80–90-х років (теорії керування і зв'язування) цей суб'єкт займає позицію специфікатора інфінітивного речення. Контролююче дієслово детермінує, до якого аргументу контролюючого дієслова відноситься імпліцитний суб'єкт PRO.

(4а) суб'єкт → PRO: *Annai verspricht Otto*, [CP *PROi das Buch zu lesen*].

(4б) об'єкт у акузативі → PRO: *Anna bittet Ottoi*, [CP *PROi das Buch zu lesen*].

(4в) об'єкт у дативі → PRO: *Anna empfiehlt Ottoi*, [CP *PROi das Buch zu lesen*].

Контролюючі конструкції вживаються також із прикметниками у матричному реченні:

(5а) суб'єкт → PRO: *Ottoi ist fähig*, [CP *PROi das Buch zu lesen*].

(5б) об'єкт у дативі → PRO: *Miri ist es nicht möglich*, [CP *PROi das Buch zu lesen*].

По відношенню до суб'єкта матричного речення адвербіальні інфінітивні конструкції є ад'юнктами. Під ад'юнктом розуміють елемент, який не є аргументом дієслова, на відміну від комплемента, який входить до складу дієслівної групи. Його зв'язок із дієсловом непряний, тоді як аргументне оточення дієслова, згідно з тета-теорією, пов'язане з ад'юнктом тематично.

(6) [Statt *PROi zu lernen*], *schaute er i die Sportschau*.

(7) [Statt *dass er i lernte*], *schaute er i die Sportschau*.

Фінітні клаузи з дієсловом у правій рамці вводяться комплементайзерами (напр. *dass, ob*),

нефінітні клаузи у функції комплемент не вводяться комплементайзерами (7). Нефінітні клаузи у функції ад'юнкта вводяться комплементайзерами *um*, *(an)statt*, *ohne*.

Таблиця

	Синтаксична функція комплемент	Синтаксична функція ад'юнкта	Комплементайзер	зи
Фінітні клаузи	+		+	–
Нефінітні клаузи	+		–	+
		+	+	+

Отже, залежно від способу вираження суб'єкта інфінітивні структури вторинної предикації у сучасній німецькій мові поділяються на контролюючі конструкції та конструкції з лексично заповненим суб'єктом. Адвербіальні інфінітивні конструкції з комплементайзерами *um*, *ohne*, *anstatt* є ад'юнктами і належать до контролюючих конструкцій з імпліцитним суб'єктом PRO.

Основною відмінністю між рейзинговими й контролюючими дієсловами є те, що з останніми акузатив семантично споріднений із головним дієсловом і є його аргументом, а з рейзинговими – акузатив не стосується головного дієслова. Інакше кажучи, дієслово головної клаузи вибирає та маркує тета-роллю інфінітивну клаузу. Із рейзинговими дієсловами акузатив вибирається тільки інфінітивом і в жодному разі не залежить від головного дієслова за своєю інтерпретацією. Тож якщо врахувати те, що дієслово вибирає

та маркує тета-роллю комплемент, перехідні дієслова контролю можна відрізнити від рейзингових дієслів завдяки їхній тета-структурі. Контролюючі дієслова є трьохаргументними предикатами, тобто мають три аргументи, а рейзингові дієслова є одноаргументними предикатами.

Висновки і пропозиції. Отже, інфінітивні конструкції з лексично заповненим суб'єктом (АСІ, рейзингові конструкції) та інфінітивні конструкції з імпліцитним PRO-суб'єктом (контролюючі конструкції) у сучасній німецькій мові належать до структур вторинної предикації, у яких дієслівний елемент виражений неособовою формою дієслова, яка не виражає модального значення і граматично не узгоджується з іменним елементом конструкції. Такі конструкції не мають структурної автономії і завжди входять до складу речення, утворюючи його вторинну предикацію. У рейзингових конструкціях конститuent, який зазнає пересуву з позиції породження у підрядній клаузі до позиції підмета або об'єкта у головній, цілком залежить від особливостей дієслова матричної клаузи. У контролюючих конструкціях матричне дієслово (контролююче дієслово) вимагає комплемент – інфінітивне речення і надає суб'єкту тета-роль. У моделі 80–90-х років (теорії керування і зв'язування) цей суб'єкт займає позицію специфікатора інфінітивного речення. Контролююче дієслово детермінує, до якого аргументу контролюючого дієслова відноситься імпліцитний суб'єкт PRO.

Перспектива подальших наукових розвідок полягає у детальному вивченні рейзингових та контролюючих конструкцій у німецькій мові.

Список літератури:

1. Карамішева І. Д. Функціонування структур вторинної предикації у складі синтаксичних структур одного типу (на матеріалі англійської мови). Київ, 2007. С. 71–78.
2. Кибрик А. А. Современная американская лингвистика: фундаментальные направления. Москва, 2002. 477 с.
3. Кульбабська О. В. Вторинна предикація у простому реченні. Чернівці, 2011. 672 с.
4. Леонідов О. С. Граматичний статус та принципи організації конструкції ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO в середньоанглійській мові. Кіровоград, 2015. URL: <https://studiap.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/102> (дата звернення: 13.12.2020).
5. Очковська А. П. Способи вираження суб'єкта в синтаксичних структурах вторинної предикації. Житомир, 2015. № 2(80). С. 275–278.
6. Тестелец Я. Г. Введение в общий синтаксис. Москва, 2001. 798 с.
7. Cornilescu A. Complementation in English. A Minimalist Approach. URL: www.ebooks.unibuc.ro/filologie/cornilescu (дата звернення: 13.12.2020).
8. Greenbaum S. A Student's Grammar of the English Language. London, 1991. 490 p.
9. Haegeman L. English Grammar: A Generative Perspective. Oxford, 1999. 672 p.
10. Radford A. English Syntax. An Introduction. Cambridge, 2004. 384 p.

Rudnytska N. M. INFINITIVE CONSTRUCTIONS OF THE GERMAN LANGUAGE AS STRUCTURES OF THE SECONDARY PREDICATION

Infinitive complements are non-finite, they have no signs of agreement and deictic time. Leveling different grammatical agreement, a common feature of all structures of secondary predications in their surface structure. In our study we used inductive and deductive methods to help draw conclusions based on the analysis of specific material and theoretical positions to substantiate and illustrate with linguistic data, the method of continuous sampling and procedural apparatus of generative grammar, namely X-bar theory. Secondary predication is a type of connection that does not create a sentence but additionally establishes a feature, property or relationship between the phenomena of objective reality. In the structures of the secondary predication, the verb element is expressed by the impersonal form of the verb, which does not express a modal meaning and is not grammatically consistent with the noun element of the construction. Predicative constructions do not have structural autonomy and are always part of the sentence, forming its secondary predication. In modern German, the following infinitive constructions are distinguished: infinitive constructions with a lexically filled subject (AcI, raising constructions), infinitive constructions with an implicit PRO-subject (controlling constructions). In raising constructions, the constituent, which is moved from the position of generation in the contract clause to the position of the subject or object in the main, depends entirely on the features of the verb of the matrix clause. In controlling constructions, the matrix verb (controlling verb) requires a complement, an infinitive sentence, and gives the subject a theta role. In the model of the 80s-90s (control and communication theory), this subject takes the position of the specifier of the infinitive sentence. The controlling verb determines which argument of the controlling verb the implicit subject PRO belongs to.

Key words: *secondary predication, raising constructions, controlling constructions, infinitive constructions.*